

МИКОЛА ЛИСЕНКО У СПОГАДАХ СУЧАСНИКІВ

559.

6. Лисенко М. Листи. – К.: Мистецтво, 1964.

7. Павловський М. Хорові подорожі Лисенка // М.В.Лисенко у спогадах сучасників / Упоряд. О.Лисенко. – К.: Муз.Україна, 1968. – С. 511 – 520.

8. Пожарський П. З хором Лисенка // М.В.Лисенко у спогадах сучасників / Упоряд. О.Лисенко. – К.: Муз.Україна, 1968. – С. 522 – 527.

9. Ревуцький Д. Хорова діяльність М.В.Лисенка // Микола Лисенко. Повернення першоджерел. –

К.: Муз.Україна, 2003. – С. 82 – 99.

10. Ревуцький Д. М.В.Лисенко – хоровий диригент // Микола Лисенко. Повернення першоджерел. – К.: Муз.Україна, 2003. – С. 135 – 142.

11. Ростовська-Ковалевська М. Мій перший учитель // М.В.Лисенко у спогадах сучасників / Упоряд. О.Лисенко. – К.: Муз.Україна, 1968. – С. 563 – 567.

12. Стерня Ф. Заснування хору М.В.Лисенка у 1885 р. // М.В.Лисенко у спогадах сучасників / Упоряд. О.Лисенко. – К.: Муз.Україна, 1968. – С. 421 – 429.

Любомира Ластовецька, доцент

*кафедри методики музичного виховання і диригування
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка*

МИКОЛА ЛИСЕНКО У СПОГАДАХ СУЧАСНИКІВ

У даній статті подаються та аналізуються спогади про класика української музики, видатного корифея та гордість нашого народу Миколу Віталійовича Лисенка. Зі слів його сучасників, відомих літераторів, художників, акторів, музикантів того часу ми отримуємо можливість простежити, яким чином особливості характеру та вдачі композитора впливали на його творчість, стимулювали її, та пересвідчуємось у високій оцінці його різносторонньої діяльності ще за життя з боку оточення.

Актуальність проблеми. У зв'язку з тим, що в останні роки у руслі музикознавчих досліджень пріоритетними виявляються проблеми, пов'язані з іншими суміжними науками, наприклад, психологією, соціологією, філософією та іншими, виникає необхідність створення психологічного портрету мистця, враховуючи усі соціальні умови його існування, спираючись при цьому на оцінку його життя та творчості як музикознавцями, так і безпосередніми "співучасниками" подій, тобто сучасниками мистця.

Аналіз основних публікацій. З наявних публікацій та досліджень, які з'явилися нещодавно та стосуються поставленої в статті проблематики, хочемо виділити перевидання збірки "Лисенко у спогадах сучасників" у 2003 році, яка вперше побачила світ у 1968 році і була впорядкована сином композитора Остапом Лисенком. Це двотомне перевидання, здійснене під редакцією А.П. Лашенка, опинилось у центрі уваги даної статті.

Мета статті. Метою даного дослідження є спроба виявити, яким чином ті чи інші особистісні

рисни характеру М.Лисенка, особливості його вдачі впливали на творчість мистця, спираючись на спогади його сучасників, на епістолярну спадщину різних мистців того часу.

Виклад основного матеріалу. Непересічне значення Миколи Віталійовича Лисенка для української музичної культури – факт незаперечний і зазначений у багатьох музикознавчих джерелах. Як відомо, за різнобічною діяльністю кожного композитора стоїть насамперед, жива людина, з притаманними їй почуттями, особистою вдачею, власним світоглядом та духовними цінностями. Щоб показати всю багатогранність особистості М.Лисенка, ми вирішили звернутись до спогадів його сучасників, які жили поряд з ним та мали можливість з ним безпосередньо спілкуватись.

У центрі уваги даного дослідження стала збірка "Лисенко у спогадах сучасників", впорядкована сином композитора Остапом Лисенком і видана у 1968 році (перевидання 2003 р.), в якій поміщено спогади багатьох тогочасних літераторів, художників, акторів, музикантів, видавців та інших сучасників Миколи Віталійовича

старшого і молодшого покоління.

Найґрунтовніше у даній збірці життєвий і творчий шлях композитора висвітлюють його троюрідний брат Михайло Старицький і Олена Пчілка (Косач), матір Лесі Українки. Вони найповніше окреслюють феномен формування його особистості, особливості дитячого виховання, що відбувалося під впливом відмінних поглядів зі сторони батьків. Як згадував М.Старицький, “Саме тут зіпнулися два цілком протилежні і ворожі віяння: з одного боку – французька мова, манери, аристократична бундючність, а з іншого українська мова, пустощі й надмірна простота манер” [1, 12]. Адже матір композитора, Ольга Єремівна, будучи вихованкою Інституту благородних дівочих у Петербурзі, намагалася прищепити своїм дітям світські, аристократичні манери. Олена Пчілка зазначає, що вона “...спостерігала у нього (М.Л.) хист до грання, й пильно дбала, щоб розвивати цей хист” [2, 67], сприяючи розкриттю музичної обдарованості свого сина.

Як зазначає видатна поетеса, батько композитора, Віталій Романович Лисенко, був людиною демократичних поглядів і не перешкоджав тим “українським впливам”, в атмосфері яких зростає юний композитор: “...вродився він і зростає на селі. Ніяка гувернантка, та навіть і мама не могла б уберегти дітей від села, від його впливів” [2, 68]. Великий вплив на Миколу Віталійовича мав його батько Олександр Захарович Лисенко, який охоче співав пісні козацького походження, яких знав дуже багато.

Отож, на перехресті двох протилежних тенденцій закладалися підвалини формування особистості класика української музики – майбутнього етнографа, фольклориста, дослідника народних пісень, майстра їх обробки, мистця з глибокими національними коріннями.

Цікаво та захоплююче описують М.Старицький і О.Пчілка роки навчання М.Лисенка в Київському університеті, впродовж яких відбувалося формування його світогляду та власних переконань. Завдяки М.Старицькому, у цей період Микола Віталійович познайомився з такими видатними діячами, як Володимир Антонович, Тадей Рильський, Павло Чубинський та багато інших, які безпосередньо вплинули на світоглядні погляди композитора.

Як зазначає О.Пчілка, “В Києві хлопці поринули в (...) кипучому житті. Сеж був початок славетних “60-х рр.”...” [1, 82]. На відміну від Харківського університету, “...тут озивався більше національний живець... Від слів молодь

переходила до діла. Склалися українські гуртки народницькі... Микола Віталійович цілком поринув у тому потоці молодечої, народницько-української діяльності” [1, 83].

М.Старицький так описував свого брата у цей період: “Лисенко просто перемінився і почав доводити, що нам усім не тільки з народом, але й між собою треба розмовляти по-українському, щоб зробити цю мову культурною і своєю... Широка хвиля кипучого життя і спішної роботи охоплювала нас з кожним днем все більш і більш” [1, 39].

Як влучно зауважив М.Старицький, “...де Лисенко не з’являвся, зараз же створювався хор, яким він і диригував” [1, 41]. Так було і в студентські роки, під час навчання в Київському університеті, і в Петербурзі, де він продовжував свої музичні студії, і в пізніші часи невтомної педагогічної праці, яку він поєднував з різноманітними громадськими обов’язками.

Про хорову діяльність Миколи Віталійовича залишилось багато спогадів його сучасників, друзів та учасників різних хорів, якими він керував. Усі вони відзначали неймовірну відданість та працездатність у цій справі. Так, Яків Гулак-Артемовський, співак-аматор, що був старостою хору в Києві, писав: “Для того, щоб втримати хор, доводилося дуже добре вивчити кожну особу... і доводилося багато працювати аби втримати хор у необхідній кількості від 40 до 60 душ. Мені й зараз соромно признаватися в тому, що доводилося впливати на слабості кожної особи, але мушу признатися, бо другого виходу не було... Головна мета у Лисенка і у мене була – створити такий хор, котрий би не тільки співав під диригентську паличку, а творив би...” [1, 499 – 500]. А далі знаходимо таке: “...Про хор Лисенка ще можу сказати, що при виконанні яких би то не було творів – чи народних, чи власних Лисенка – досягалася тільки художня сторона, за ефектами Лисенко ніколи не ганявся... це була людина кришталеву чиста, і через те ніколи не ганявся за славою” [1, 510].

Олександр Кошиць у своїх спогадах описує діяльність різних хорів, якими керував Лисенко (Київського виїзного, хору при музично-драматичній школі, при товаристві “Боян”), зазначаючи при цьому, що їхні “співанки” були “...справжньою лекцією розуміння музики” [1, 472]. При цьому Кошиць підкреслює такі риси, як надзвичайний “диригентський темперамент” Лисенка і велику внутрішню духовну силу, які так необхідні при роботі у хоровому колективі. Хорові концерти під батуютою маестро Лисенка збирали повні зали слухачів, а по невеликих містечках

колективу організовували святково-урочисті зустрічі.

Опанас Сластіон, “кобзарський “пан-отець” у Миргороді”, як називав його Лисенко, так описує прибуття київського хору до Миргорода: “Приїзд сюди якогось відомого хору або хоч поганенької трупи був на той час випадком надзвичайним, що одразу б сколихнув усю округу. Так воно й було: обиватель валом повалив слухати ніколи ще до того не чувані у Миргороді “концерти”...Самий концерт у великій скляній залі Миргородської промислової школи відбувся з величезним художнім і матеріальним успіхом...Микола Віталійович був задоволений, і на другий день, на свято Івана Купала, відбулась величезна “польова каша”, якою миргородці хотіли пошанувати Миколу Віталійовича з його хором і солістами” [1, 261 – 262].

У таких умовах відбувалась хорова діяльність Лисенка, сповнена творчих знахідок та відкриттів. Як згадує той же Опанас Сластіон, після цього концерту до Миколи Віталійовича звернувся молодий чоловік з гарним голосом, виявляючи палке бажання вчитися співу. Так “запалилася зірочка” майбутнього артиста Московського оперного театру Михайла Венедиктовича Мижиші.

Про Лисенка як про наставника і педагога також збереглось дуже багато спогадів його сучасників. Особливо їх вражали завзяття та терпеливість до учнів Миколи Віталійовича, який викладав і в організованій ним музично-драматичній школі, і у літературно-музичному товаристві, а також в “Українському клубі”.

Прекрасні спогади, осяяні сентиментальністю та теплом, залишила про класика української музики його племінниця, донька Михайла Старицького, Людмила Старицька-Черняхівська. Вона пише: “Надзвичайно характерна риса...була його бадьорість. Я ніколи не бачила його у підупалому настрої... Може внаслідок свого здоров’я і тої сили творчого руху Микола Віталійович не втрачав ніколи енергії і віри в перемогу... Та ця енергійність і бадьорість не завжди межили з лагідністю його вдачі – навпаки, він був дуже запальний – спалахував одразу мов сірник... Це був шляхетний гнів, та як скоро спалахував, так скоро і відходив. Заздрість, підступ, холодна злоба були невідомі йому. Це було золоте серце” [1, 305 – 306].

Лисенко і справді був інтелігентною і глибоко порядною людиною, як в особистому, так і в громадському житті, свідченням цього, наприклад, були чистота і тактовність його стосунків з першою дружиною після розлучення.

Про це писала Олена Пчілка: “...Не розводячись, але розлучившись Микола Віталійович і Ольга Олександрівна не виявляли одне до одного ніякої ворожнечі, ремства. Напозір вони поводитися “об’єктивно”, часом навідували одне одного, зустрілися у товаристві як “добрі знайомі” [1, 127].

Мабуть, саме завдяки тому поєднанню зовнішньої простоти, скромності із внутрішньою глибиною та різносторонністю, Лисенко викликав особливу повагу і любов не лише своїх сучасників. Опанас Сластіон сказав одного разу: “...хто замолоду мав щастя бути знайомим з Миколою Віталійовичем, той уже назавжди ставав найщирішим його прихильником і поклонником” [1, 249].

Найскравішим свідченням пошани до мистця в останнє десятиріччя його життя стали численні святкові урочистості, що відбувалися з нагоди його ювілею, зокрема у Львові, Києві та інших містах України. У цей період, як відомо, здійснилася давня мрія Лисенка – відкрилась у Києві музично-драматична школа, де він і працював до кінця життя.

Раптова смерть композитора стала великим ударом для усіх прихильників його творчості. В останню путь його проводжала величезна кількість людей. Олена Пчілка пригадувала: “В неділю сила-силенна народу зібралася біля собору, ждучи виносу. Ждали довго, бо одправа була велика... Далі рушили Кобзаря “до вічного упокоєння!..”. Не можна сказати скільки було народу – море людських голів! З певністю, як стоїть Київ, – не було такого похорону!” [1, 181].

Леся Українка в листі до Людмили Старицької-Черняхівської написала: “...З Миколою Віталійовичем Лисенком пов’язані у мене спогади найдорожчих молодих літ – в його хаті стільки незабутнього пережито. Старицький і Лисенко – сі імення для інших належать тільки для літератури і хисту, а для мене вони вічно викликать живі образи, як імення близьких і рідних людей, що властиво ніколи і не вмирають поки живе наша свідомість.

Не знаю, чи буде хто з молодшого покоління згадувати коли про мене з таким почуттям, як я тепер згадую Миколу Віталійовича і Михайла Петровича (я їх бачу тепер поряд!). Але я б хотіла на те заслужити” [3, 303].

Висновки. Таким чином, ми спробували виявити, спираючись на спогади сучасників М.В.Лисенка, яким чином особливості його характеру та вдачі впливали на його творчість, стимулювали її, і пересвідчилися у високій оцінці його діяльності зі сторони сучасників.

РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА В МІСТІ СТРИЙ

1. М.В. Лисенко у спогадах сучасників / – К.: Муз. Україна, 2003. – Т.1 / Упоряд., Упоряд. О.М.Лисенка. – К.: Муз. Україна, передм. та комент. Р.Я.Пилипчука. – 344 с. 1968. – 823 с. 3. М.В. Лисенко. Листи. / Упоряд., прим, та комент. С.Х. Лисенка. – К.: Мистецтво, 1964. – 536 с.

Уляна Молчко, доцент кафедри музикознавства та фортепіано

Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА В МІСТІ СТРИЙ

У дослідженні висвітлюється розвиток хорового мистецтва в прикарпатському місті Стрий за часів Незалежної України. Автор представляє мистецькі здобутки сучасних концертних колективів.

Постановка проблеми. Стрий історики та краєзнавці часто називають “малим Львовом”, бо власне тут упродовж років склалися глибокі мистецькі традиції, які свідчать про високий культурно-освітній рівень прикарпатського міста. Музичне життя краю тісно пов’язане з постаттю О.Нижанківського, котрий спричинився до того, що в Стрию, одному з перших міст після галицької столиці, був заснований “Стрийський Боян” (1894 р.) [37, 78]. Розвитку товариства, що стало рушієм у музичному житті, сприяли провідні громадські діячі: В.Нижанківський, Є.Олесницький, О.Бобикевич, М.Гавриш, Є.Форостина, М.Колесса, С.Масний. “Діяльність товариства “Стрийський Боян”... – як зазначає Л.Ханик, “мала колосальний вплив на музично-хорове життя Стрийщини” [37,81]. З 1935 до 1938 року в краю проводилися конкурси хорових колективів. Власне вони спонукали до підвищення їх культурно-мистецького та виконавського рівня. Чисельність хорів на конкурсі 1938 року значно збільшилася порівняно з конкурсами попередніх років. Посприяло цьому те, що з жовтня 1936-го до квітня 1937-го з ініціативи філії “Просвіти” проведено курси диригентів. Керувати ними взявся музикознавець, талановитий диригент Семен Масний [6]. Хорові традиції міста не згаснули впродовж наступних років, бо народна пісня, котру постійно пропагували співочі колективи, була “ґрунтом для організованого музичного українського мистецтва” [13, 7].

Аналіз досліджень. Здобута на початку 90-х незалежність України надала мистецтву нової якості. У Стрию в цей період хорові колективи продовжували розвивати культурно-просвітницькі традиції, які набули яскраво національного характеру. Огляд сучасного музичного життя прикарпатського міста не висвітлений в науковій

літературі. Лаконічну інформацію про диригентів та хорові капели подано: в праці М. Бурбана “Хорове виконавство Львівщини. Хори. Диригенти.” [2], в альманахах “Хвилі Стрия” [38; 39], в спогадах Михайла Мандрика “Стрийщина: шлях до волі” [19] та в місцевому часописі “Гомін волі”.

Мета статті – висвітлити сучасне хорове життя м. Стрий.

Виклад основного матеріалу. На початку 90-х років у вже згаданому бойківському місті успішно продовжувала свою виконавську та культурно-просвітницьку діяльність Народна хорова капела “Ватра”. Цей колектив, заснований в 1949 році при Будинку працівників освіти, незважаючи на часи радянської дійсності, продовжував мистецькі традиції будителів і організаторів співочого життя краю. Першим керівником колективу став Іван Пакос. “Успіхи капели за короткий час були настільки значними – як пише Мирон Нестерчук, – що в 1950 році вона була визнана кращим хоровим колективом Дрогобицької області, виборовши перше місце на обласному опляді художньої самодіяльності” [17]. Цей факт засвідчує грамота, котра зберігається у фондах Стрийського краєзнавчого музею “Верховина”. У наступні роки хором керували Ольга Заяць, Микола Калісун, Іван Крушельницький, Василь Бурак [10; 17; 26].

Нова, найяскравіша сторінка творчого життя “Ватри” розпочалася з 1969 року, коли її художнім керівником і головним диригентом став Володимир Гушак. Митець народився в с. Мацошин Жовківського району Львівської області. В 1961 році закінчив Львівське музично-педагогічне училище (клас викладача С.Г. Амбарцумян і В.І. Божка) та диригентсько-хоровий факультет Львівської консерваторії ім. М. Лисенка в 1971